

ASPECTES INSTITUCIONALS DE L'ADVOCACIA

Angel Zaragoza

1. El Col·legi d'advocats: la col·legiació

El Col·legi professional és l'òrgan col·lectiu de la professió. En ell s'articulen els membres d'aquesta per la defensa dels seus interessos i per la realització d'aquells aspectes que es consideren necessaris (prestacions mèdiques, pensions de viudetat, etc.). La pervivència d'aquesta institució corporativa en el context de les societats industrials s'explica en part per les arrels gremials que els col·legis professionals tenen.

Entendrem en certa manera per associació professional (Col·legi), aquell grup "de persones que practiquen la professió d'advocat coalitzats per promoure l'administració de justícia conforme a la llei i fomentar i sostenir els objectius i esperit de la professió". (Roscoe Pound, 1953: p.4). La perspectiva funcionalista condueix Pound, com ja vàrem veure, a destacar aquells elements més ètics de l'exercici professional. En realitat no ens interessa tant donar una definició com analitzar el paper que el Col·legi, com a òrgan dels professionals, realitza.

Els objectius del Col·legi seran: "1r. fomentar la ciència de la jurisprudència; 2n., promoure l'administració de justícia en la jurisdicció en la qual l'associació existeixi; 3r., defensar l'honor de l'advocacia, i 4t., establir cordials relacions entre els membres de l'associació". (Roscoe Pound, 1953: pp 14-15).

En aquesta línia, Horacio Viñas diu que "els fins dels Col·legis són els següents: 1r., defensa de la professió (...). Contínuament cal vigilar per conservar, reafirmar, i millorar les condicions d'exercici professional; 2n., defensa de la dignitat professional. (...) solidaritat que es posa en joc a cada moment, però especialment quan es pretén de consumir un ultratge o injustícia contra qualsevol advocat; 3r., la jurisdicció disciplinària. L'origen i fonament de les facultats disciplinàries de les associacions, estan determinats per la necessitat d'aconseguir el fi col·lectiu proposat. (...) Aquestes sancions, que impediran qualsevol pèrdua de l'esperit associatiu o qualsevol classe d'inconducta ètica és necessari que estiguin dotades d'eficàcia; 4t., assegurar bases econòmiques dignes per a la professió i la previsió social. La defensa d'honoraris justos i equitatius, (...); 5è., vetllar pel prestigi i independència del poder judicial, censurar els seus defectes, i intervenir en la designació i promoció de magistrats; 6è., vetllar per un ordre jurídic-social just, procurant les reformes i perfeccionament del Dret positiu". (Horacio Viñas, 1972: pp. 299-303). Es donen, per tant, tres grans funcions. Unes, en relació al propi grup (disciplina, mantenir relacions cordials entre si). Altres, en relació a altres grups o persones (defensa de la professió, dels honoraris, de la independència). Per últim, altres en relació al sistema social en el qual estan integrats (desenvolupament de la jurisprudència, defensa d'un ordre jurídic-social just, promoure l'administració de justícia). Aquest darrer grup és el que ofereix més dificultat per a la seva anàlisi, fonamentalment pel seu caràcter més valoratiu. En cada un dels tres camps podem

trobar decisions col·legials. Així, doncs, l'expulsió d'un membre, validació judicial d'uns honoraris, i intervenció en el procés de reforma legislativa.

Tanmateix, si bé aquests són els fins més o menys comuns als Col·legis d'Advocats, cal afegir que els òrgans a través dels quals aquests poden articular-se, canviaran o no d'uns països a altres. En els països sotmesos a la influència francesa normalment aquesta organització s'articula a través del Col·legi. Existeix un Degà, un Consell i unes Assemblees Generals. Cada un dels càrrecs s'elegeix per vot democràtic directe amb la participació dels Col·legiats. Al Degà li acostuma a correspondre la representació del Col·legi, i té una importància decisiva el Consell professional també elegit democràticament. En ell se situen les funcions col·legials més importants. Manifestació d'aquesta tendència democràtica és el fet que en la llei francesa del 31 de desembre de 1971, s'afirma que correspon al "Consell de l'Ordre", "modificar les disposicions del reglament interior", "exercir la disciplina", "mantenir els principis de rectitud i desinterès", "vigilar que els advocats siguin exactes en les seves intervencions en els tribunals", i més en general "tractar de totes les qüestions que afectin l'exercici de la professió, la defensa dels drets dels advocats i l'estricta observació dels seus deures". (Art. 17, llei 31 desembre 1971). Amb això es pretén fer un pas específic decisiu a la pròpia autoconsciència professional del grup.

Hi ha un darrer punt que ofereix un especial interès, i és el relatiu a la realitat d'aquesta defensa dels interessos dels Col·legiats. L'intent legal francès i les normes que regulen els despatxos col·lectius en el Col·legi d'Advocats de Barcelona, poden ésser exemples d'aquest esperit innovador davant d'una crisi professional i un canvi social.

Abans, hem mencionat el problema de la burocratització dels professionals. Els Col·legis han contemplat tradicionalment la figura del professional aïllat, treballant pel seu propi compte i risc, i han marginat els nous fenòmens que s'han produït. D'una banda, l'associació professional (despatxos col·lectius, empreses legals) i, de l'altra, la integració a burocràcies públiques i privades. És obvi que en canviar les circumstàncies, les normes han romàs desfasades. Cal preguntar-se fins quin punt els Col·legis professionals defenen en l'actualitat els interessos dels seus associats empleats en estructures burocràtiques.

"En el cas del dret i de l'arquitectura, existeix una tendència recent a l'abandonament del sistema professional independent i a la seva substitució pel d'una firma semicomercial suficient per desenvolupar una clientela estable i contínua" (Caplow, 1958: p. 291). "Una gran proporció dels professionals són assalariats d'organitzacions burocràtiques" (Caplow, 1958: p. 288). En aquests paràgrafs es posa en evidència aquest doble fenomen burocratitzador. No obstant això, des d'un punt de vista corporatiu, l'associació entre professionals exclusivament presenta menys problemes que la seva assalariació. La raó és que en darrer terme el control directe el continuen exercint professionals i sobre professionals". I sempre amb una autonomia relativa en relació a les seves fonts d'ingressos.

La burocratització significa que els "titulars de funcions burocràtiques depenen de forces externes a ells: 1r., la seva autoritat és prestada, és a dir, es tracta d'una autoritat delegada (...); 2n., els interessos que constitueixen el contingut material de l'autoritat burocràtica li han estat donats". (Dahrendorf, 1970: p. 315). Amb això els professionals adscrits a aquestes organitzacions perden la seva autonomia. No controlen el seu treball, ni el client per al qual treballen, ni tampoc els seus honoraris. A més a més estan vinculats per lligams de disciplina amb els seus empresaris.

El problema és greu per als professionals. La defensa de llurs interessos que es feia de forma impersonal i indirecta contra tercers normalment no organitzats ni amb grans possibilitats financeres, s'ha de fer contra tercers perfectament organitzats i dotats, com en el cas de l'Administració Pública, d'un gran poder.

Hi ha un altre element que canvia de naturalesa. El professional lliure tradicional era alhora empresari. Era un empresari individual, que si bé el seu mòbil explícit no era obtenir un benefici determinat, en realitat aconseguia un resultat econòmic de l'explotació del seu

capital intel·lectual. En aquest sentit els professionals burocratitzats passen de ser empleats a ser assalariats. És a dir, alteren completament la seva relació amb les forces productives.

La realitat que s'imposa als Col·legis, i amb la qual lluiten en exigir en certs casos que el contingut dels contractes d'aquests professionals, hagi d'ésser autoritzat en cada cas pel respecte Col·legi, és la divisió, la pèrdua de l'homogeneïtzació professional. D'una banda els professionals assalariats, el quals en no ésser massa defensats pels seus Col·legis poden passar a constituir qualsevol tipus d'associació de naturalesa defensiva substitutiva de l'anterior. D'altra banda, els qui han heretat el vell professionalisme que continuaran utilitzant els Col·legis professionals, si bé afeblits per la seva manca de cohesió.

En el cas dels professionals assalariats, aquests podran associar-se segons el tipus d'activitat, com fins ara, o si prenen consciència de la seva nova situació depenent, associar-se a aquells que es troben en la seva mateixa situació, prescindint de la naturalesa del seu treball. És a dir, sindicant-se.

2. L'ètica professional

La funció pública que l'advocacia realitza en la seva actuació davant l'Administració de justícia, així com el caràcter privilegiat d'aquesta professió en relació a d'altres, seran dues raons que determinaran l'existència d'una ètica particular d'aquest grup professional. Com a integrants d'aquesta ètica són considerats pels advocats el secret professional, els honoraris, històricament la prestació gratuïta de serveis en el cas d'ofici, les incompatibilitats, etc. Si partim del caràcter monopolístic de la professió, aquest sembla suavitzar-se per tal com en principi aquesta normativa ètica determina que per a l'advocat la primera cosa sigui l'interès de la col·lectivitat, després el del seu client i, en últim lloc, el seu. Ens trobem, si hom accepta la vigència d'aquest model, amb una professió privilegiada pel seu desinterès.

Aquesta visió desinteressada, quasi sacral, de l'advocacia és la que ha portat a dir que "no existeix, sens dubte, cap altra professió en el desenvolupament de la qual un hom tingui ocasió de fer-se útil als seus semblants. No existeix cap altra en la qual hom pugui conèixer i alleugerir tantes misèries i tants infortunis dignes d'interès. No hi ha cap altra, finalment, en la qual egoïstament, i si no cerca més que una ocupació agradable i intel·ligent, estigui al seu abast el fer de les seves facultats l'ocupació més digna en condicions més variades i interessants". (Henri, 1926: pp.66-67). S'ha arribat fins i tot a dir que "No hi ha existència més fatigant, ni que acapari més el cervell i el temps del qui es dedica a ella que la de l'advocat". (Henri, 1926: p.68).

En l'ètica professional distingirem dos nivells. El primer, el de les relacions amb els clients, el segon, el de les relacions amb els companys i amb el Col·legi. Les infraccions que es cometen al codi ètic es referiran a qualsevol d'aquests dos aspectes, o fins i tot als dos. Caldria afegir un tercer nivell, en relació amb l'administració de justícia i a la societat.

S'assenyalen com a "formes més freqüents d'inconducta professional (...): 1, negligència en l'atenció dels assumptes; demora injustificada en el tràmit dels judicis; 2, ineficiència en les tasques de patrocini; manca d'estil en els escrits; 3, demora o omissió a retre comptes al client; 4, incompliment dels deures de probitat i bona fe; expressions ofensives al col·lega en la seqüela del judici; 5, inobservància dels deures de cortesia entre els col·legues en el plet; 6, promoció de judicis innecessaris; no esforçar-se en aconseguir conciliació de les parts oposades; exagerar els imports de les demandes; realitzar tràmits inútils; 7, desviar les qüestions civils a la jurisdicció penal, amb propòsit coactiu; 8, associació amb persones llegendes sense la deguda delimitació de funcions i sense assignar al lletrat la categoria que li concedeix la seva condició de professional universitari; publicitat d'aquest tipus d'associacions; 9, no mantenir en tots els actes de la vida privada i pública el decòrum exigít per la jerarquia professional" (Viñas, 1972: pp.11-12). A més de complir amb diligència les

obligacions de la professió, a l'advocat se li exigeix respecte al client, i distància envers ell. També se li exigeix respecte envers els seus companys i l'administració de justícia (no promoure amb engany causes penals, no realitzar tràmits inútils, etc.).

Hi ha un aspecte d'aquests que és especialment greu. En el tracte amb el client, i tenint en compte que sempre es dona una relació amb altres companys, i de vegades amb l'administració de justícia, prevalen sovint sobre el primer les relacions amb els darrers. Subratllem que això no significa que el client sigui vexat. Més encara, sense client no hi ha, per suposat, professió. Això significa que en aquests casos l'advocat és més considerat amb els seus companys i amb els jutges que amb el seu client. Això entès en termes generals. Ens referim sobretot al cas d'una clientela nombrosa, dispersa i d'escasa quantia. En el supòsit que sigui un únic client per tot el despatx, la hipòtesi seria la de l'eventual control d'aquest client sobre el despatx. La independència és fruit de l'equilibri de la clientela. Si l'equilibri desapareix el mateix fonament d'aquesta independència trontolla.

La raó d'aquest tracte més favorable per als companys, i per als jutges, és que aquests són subjectes permanentment presents en la seva vida professional. És cert que el client en abstracte sempre existeix, però aquest no sempre és el mateix, canvia. Una anàlisi de la jurisprudència disciplinària francesa posa en relleu que "les sancions es refereixen més a l'honorabilitat de l'advocat i a les seves relacions respectuoses amb els seus companys, i amb els magistrats, que al desinterès i independència de la vida quotidiana de l'advocat. (...) comprometre's en les maniobres fraudulentès del client, fer afirmacions inexactes en el tribunal. L'honorabilitat del Col·legi es prefereix a la intimitat amb el client; l'advocat ha d'ésser digne i respectable; els costums l'impedeixen desplaçar-se per anar al domicili del client, o aconsellar en un lloc públic" (Raguin, 1972: p. 181). Tota aquesta normativa apareix recollida en el capítol VII (regles professionals) del decret de 9 de juny de 1972. S'intenta d'alguna manera mitificar la funció i donar-li amb això un major prestigi social.

La identificació entre advocacia i sistema judicial, ha estat posada en relleu per Abraham S. Blumberg en estudiar l'exercici de l'advocacia en els tribunals penals nord-americans. "Les persones acusades arriben i passen per l'esquema donat pel sistema del tribunal, però l'estructura mateixa i els seus ocupants ocupacionals romanen per continuar en les seves respectives carreres. (...) és necessari (malgrat les tensions que el cas presenti) conservar a qualsevol preu la probabilitat de relacions i interacció futura continuada. (...) el client és només una figura secundària en el sistema del tribunal (...) es converteix en un simple mitjà per la realització d'altres fins propis dels ocupants dels càrrecs de l'organització". (Blumberg, 1971: p.339). L'advocat, sobretot quan actua en els tribunals, sap que el seu èxit o fracàs depèn de la decisió judicial. És ell el qui està en una posició de subordinació. La decisió judicial el vincula a ell i el seu client, mentre que no succeeix el mateix a l'inrevés. Això determina un desig de col·laboració. L'administració de justícia no pot funcionar sense advocats. Són una part bàsica d'aquesta. Per tant, de la coincidència entre ambdós elements es produeix un millor funcionament d'aquest aparell. Com diu Raguin, "la justícia ha d'estar ben administrada, segons l'esperit del dret, i ho és perquè l'advocat i el jutge comparteixen els mateixos valors, el mateix moralisme i el mateix llenguatge" (Raguin, 1972: p. 184). Això, un cop més, en termes globals. Hi ha un altre condicionament que pot donar-se en aquesta relació advocat-jutge. Ens referim al supòsit de l'advocat famós que actua davant de jutges que comencen. La seva reconeguda vàlua, i els seus èxits, poden en certa manera produir disfuncions alienes a l'objectivitat del procés.

En conclusió, el posar els companys per sobre del client, les vinculacions reals i valoratives, ocasionen una certa subordinació del que en un principi ha d'ésser un dels valors màxims. L'interès del client. Aquest certament és defensat, però en certes ocasions resta en desavantatge o no atès en les seves expectatives. Això vol significar que el tracte que se li dona (fins i tot en el supòsit que ell no sigui conscient, o no se'n adoni) és disfuncional en relació al model teòric que l'ètica professional del grup d'advocats determina.

3. La relació advocat-client

Com afirma Prandstraller en el seu llibre, “la relació amb el client és fonamental en la professió legal; més exactament és vital, perquè al seu entorn es constitueix l'autonomia, sobre ell es basa la subsistència econòmica de l'advocat. (...) L'advocat no pot, si no és per mitjà de grans sacrificis, passar a una altra activitat; no té oberta, en general, ni la magistratura ni la carrera administrativa, ni cap altra carrera intel·lectual de tipus assalariat”. (Prandstraller, 1967: p.187). És a dir, sense el client no podria existir la professió. O com senyala González Seara, el professional és teòricament lliure “per acceptar o no la prestació de serveis sol·licitada pel client; però és indubtable que aquesta actitud de negativa no es pot prolongar d'una manera indefinida, per raons econòmiques que constitueixen el primer condicionament d'aquesta independència”. (González Seara, 1960: p.149). La supervivència econòmica del professional, per tant, és el que està en joc en l'existència del client. “Molts clients significa treball, diners, èxit; pocs clients vol dir fracàs”. (Corradi, 1966: p.220).

Tanmateix no és la justificació de l'existència i importància del client el que ens interessa aquí, sinó l'anàlisi del contingut i significat d'aquesta relació. Talcott Parsons ha fet en el seu estudi de la professió legal, una sèrie de precisions sobre la seva estructura interna a què ens referirem tot seguit. Amb elles ens apropem progressivament a la qüestió central del control que el client exerceix sobre l'advocat i viceversa.

Per a Parsons, “la tasca d'un advocat privat consisteix en assessorar el seu client en relació amb una situació concreta; és per això que la seva comprensió de les situacions en les quals es veuen implicats els clients del tipus amb el qual es relaciona és tan important com el seu coneixement del dret. A més, la seva funció no es redueix a la comprensió d'aquestes situacions i d'aquestes amb la llei, sinó que implica la seva intervenció en elles de diferents maneres”. (Parsons, 1967: p.327). “El segon context fonamental que desitjo analitzar breument es refereix al fet que l'advocat representa el seu client en situacions que sovint impliquen un conflicte d'interessos amb el contrincant del client, situació que es dramatitza especialment, per suposat, quan el cas és dut davant els tribunals” (Parsons, 1968: p. 327). Un altre “aspecte de la responsabilitat independent de l'advocat és la protecció de la naturalesa confidencial de la relació que manté amb el client”. (Parsons, 1967: p. 328). Per tant la relació amb el client s'articula en base a una “comprensió de la seva situació”, que s'emmarca en el context normatiu vigent (“coneixement del dret”) i que de vegades s'articula en situacions de conflictivitat i tensió emocional. Tot això presidit per la idea de la “naturalesa confidencial” de la relació advocat-client. Aquest caràcter confidencial es concreta en: a) el secret professional, i b) el respecte i invulnerabilitat del despatx, ambdues com a notes integrants de la pràctica i ètica professional.

La tensió que de vegades presideix la relació de l'advocat amb el seu client pot originar “conductes desviades” (Parsons). “Una d'aquestes consisteix en cedir davant la conveniència, especialment tal com s'encarna aquesta en les temptacions financeres i les pressions provinents dels clients (...). Un segon tipus de desviació consisteix en un exagerat “formalisme” legal, la tendència a insistir en el que se suposa que és la “lletra” de la llei sense la deguda atenció per un equilibri “raonable” de les diverses consideracions. (...) El tercer tipus de tendència desviada que predomina en el dret és l'exageració “sentimental” (...) per exemple, l'advocat que s'identifiqui amb un client perjudicat fins el punt de lluitar per obtenir una indemnització que un examen més fred revelaria excessiva, és culpable de “sentimentalisme” en aquest sentit”. (Parsons, 1967: pp. 324-325). És a dir que, segons Parsons, l'advocat ha d'ésser objectiu i racional. Racionalitat que li permetrà obtenir la solució més satisfactòria per la qüestió debatuda. El que no implica que sigui sempre una solució favorable.

L'advocat en l'exercici del seu paper realitza una funció de control de les activitats del

seu client. Un altre sentit no té el que els advocats assessorin els seus clients sobre el contingut de les normes jurídiques. Es tracta de mantenir el client dintre els canals legals, perquè aquest no tingui problemes en les seves activitats. No obstant això, el control no és unívoc sinó bilateral. El client realitza al seu torn un control de l'activitat de l'advocat. Però no només el client sinó també la Societat i els seus companys. La Societat a través de la normativa que regula la professió i també a través d'unes expectatives sobre la seva conducta social. El grup professional a través de l'establiment d'una disciplina corporativa, l'existència d'una ètica i també la determinació d'unes incompatibilitats funcionals.

La forma de control que aquí ens interessa subratllar és l'exercit pel client. En una situació en què l'advocat tingui una clientela formada per molts clients, és evident que la possibilitat de control que té un d'ells sobre el professional és petita. La situació canvia considerablement quan el professional treballa per a uns pocs clients o només per a un. Giovannini manifesta que "la dependència econòmica d'una o poques fonts de treball no pot traduir-se més que en dependència professional i extraprofessional. En l'exercici de la seva professió, l'advocat deixa d'estar en posició d'igualtat, si no de supremacia, en relació als seus clients, acabant per trobar-se en una situació de dependència similar a la d'un assalariat (...) es tradueix també en un precís condicionament del seu comportament polític-social (extraprofessional)" (Giovannini, 1969: p. 220). En una anàlisi comparativa de la medicina i l'advocacia, Dietrich Rueschmeyer, insisteix en aquesta idea. Senyala, diferenciant els clients dels metges dels de l'advocat, que "els pacients del metge són, amb algunes modificacions, persones individuals, mentre que els clients de l'advocat molt sovint són organitzacions formals. Les organitzacions forneixen de treball habitual amb major freqüència que el client individual ordinari o que el pacient, i molt sovint poden, si compten amb els seus propis assessors jurídics, controlar el servei prestat per l'advocat (...). Els clients amb personalitat col·lectiva (organitzacions) exerceixen, en conseqüència, un control social més poderós sobre el professional actuant que el que poden exercir el client individual o els pacients". (Rueschmeyer, 1971: p. 286).

Un exemple d'aquest tipus de control, en el cas d'un gran client, ens l'ofereix Giovannini en la seva investigació. Per suposat que es refereix al context italià i a una matèria en la qual és possible, més fàcilment que en altres, aquest tipus de monopoli. Ens referim al dret del treball, i a la relació entre advocats i sindicats de treballadors controlats per partits polítics. "A Florència, la Càmera de Treball tenia un advocat que gaudia del monopoli de totes les causes sindicals: la "relació laboral" continuà mentre l'advocat va tenir actuacions conformes a la línia del partit (...) al qual estava associat l'advocat; acabà, tanmateix, aquesta relació en el moment en què aquest adoptà un posicionament públic d'independència en relació a la línia oficial del partit, col·locant-se a la seva esquerra" (Giovannini, 1969: p. 222).

Aquesta influència dels clients sobre els advocats pot apreciar-se també en el canvi sofert per l'advocacia. L'especialització, l'associació entre professionals, sorgeixen com a respostes a unes necessitats funcionals plantejades pels clients. No són els clients els qui s'adapten a les necessitats dels advocats, o als serveis que ofereixen, sinó al contrari, els advocats són els que han de satisfer les exigències dels clients. Contràriament apareixeran probablement formes substitutives de la professió, que ofereixin els serveis que aquesta no és capaç de proporcionar.

L'altre aspecte d'aquesta relació bilateral de control, és el del control de l'advocat sobre el client. "Sociològicament les professions poden considerar-se com el que anomenem "mecanismes de control social". (...) La professió legal (...) impedeix la desviació mitjançant l'assessorament del seu client, conservant-lo en una posició correcta i també "apaivagant-lo" algunes vegades, i en segon terme si s'arriba a una situació greu aplicar el procediment pel qual s'arriba a una decisió socialment sancionada sobre l'estatus del client, en els casos dramàtics de dret penal, la determinació de la seva inocència o la seva culpabilitat d'un crim"

(Parsons, 1967: p. 329). És a dir, que l'advocat procurarà evitar que el seu client es desviï de la llei. Ara bé, si ho fa, haurà de col·laborar amb la Societat en la sanció d'aquest. El defensarà en el sentit que obtingui la pena més reduïda possible, però col·labora amb la seva defensa en el "joc" judicial de sancionar el seu client. És això el que assenyalàvem anteriorment en parlar de la col·laboració i coincidència entre jutge i advocat.

En relació a l'operativa d'aquesta relació, es plantegen certs problemes en la determinació de les formes d'obtenció dels clients, i en la institucionalització de la confidència. Tant un com l'altre han estat àmpliament considerats en els codis ètics professionals. Tradicionalment s'insisteix en l'existència del secret professional, l'absència de publicitat i la inviolabilitat de l'estudi professional. Aquest secret professional, i la inviolabilitat professional es defensen no només davant mesures de policia administrativa, sinó també en els tribunals. En certa manera l'existència d'aquestes dues institucions, i de la seva operativitat, són causa de caràcter privilegiat d'aquest tipus de professionals en relació a altres.

Sobre les formes d'obtenir clientela, Corradi distingeix entre formes "lícites i il·lícites. Entre les primeres considera els "clients que un advocat es fa treballant com a practican, o substitut o col·laborador en l'estudi d'un advocat ja famós; se suposa que sense arrabassar-los-li. Una segona categoria igualment lícita és la provinent del cercle d'amics personals, dels coneguts, dels paisans. Una tercera categoria (...) comprèn els clients que un advocat adquireix quan els li envia un altre col·lega. Una quarta categoria pot ser el fruit d'una presentació per part de l'advocat (...), prendre part en debats públics, compilar i publicar monografies i textos, escriure en diaris professionals, participar en obres socials". (Corradi, 1966: p. 221). La publicitat només s'admet lleument per a aquest tipus de professionals i sempre restrictivament. En la guia telefònica, en la porta del propi domicili i del despatx, etc. El que no s'admet són fulletons propaganda, cartells en els autobusos, metro o en les carreteres, etc.

En síntesi, les consideracions anteriors han servit per posar en relleu la importància del client per a l'advocat, el doble mecanisme de control existent entre advocat i client, i per últim l'ètica professional que regeix la prestació d'aquests serveis.

4. La minuta. Minuta i ètica professional.

És en la idea d'honorari professional on trobarem un dels arguments més sòlids en contra de la visió altruista de les professions.

Actualment, les prestacions dels professionals no estan subjectes a tarifa obligatòria, és el lliure arbitri de cada professional el que determina el que li ha de pagar cada client. Encara més, les tarifes mínimes que s'estableixen és per garantir a tots els col·legiats que el mínim a percebre serà això, i contra aquesta quantitat cap particular no podrà sol·licitar una revisió d'honorari. És a dir, que l'únic intent de tarifar existent és utilitzat i creat com a instrument de defensa dels interessos econòmics dels professionals. No per a la defensa del client, sinó per a la defensa del professional. No obstant això, el professional encara té el recurs, si ho vol, de no cobrar res pel seu servei.

Tradicionalment, la raó que estableix aquest privilegi és la major valoració que de les funcions d'aquests professionals realitza la societat moderna. En certa manera també es recompensa la major qualificació d'aquests. Tanmateix, el tema que aquí ens toca no és el de la determinació de les causes d'aquest privilegi, sinó la seva constatació i l'estudi dels mecanismes a través dels quals actua.

Cal dir que, malgrat tot, el control dels professionals sobre el preu dels seus serveis no és total. Està en certa mesura subjecte als efectes de la llei de l'oferta i la demanda. Diem que en certa mesura, perquè si bé quan l'oferta és escassa els ingressos dels professionals pugen considerablement, quan la demanda disminueix, però l'oferta es manté, no disminueix per això el preu dels seus serveis. Indiscutiblement el grup es veu afectat,

perquè la manca de treball empitjorà la situació dels professionals pitjor situats i dificultarà l'entrada dels joves. A més a més, s'afavorirà en aquesta situació de crisi de demanda, la competència professional, fins i tot de vegades per mitjans no lícits (disminució del preu, publicitat, etc.). Amb tot, el preu dels professionals ben situats no baixarà. Per això compten amb el poder coactiu del Col·legi. En últim terme és una oferta inelàstica.

La raó d'aquesta inelàsticitat en relació al preu dels serveis professionals la trobem en la seva pròpia natura. Com diu Caplow, "el preu del treball professional està subjecte a una ideologia especial; els professionals són, teòricament, completament infungibles, el treball de cadascú es considera com una expressió individual, impossible de substitució directa (...). En les professions el valor de la unitat de treball manca de mesura teòrica; se suposa que el servei és únic; on afecta la vida, la propietat o el benestar general es veu el servei carregat de valors intangibles no traduïbles en diners. L'ètica professional, en insistir sobre l'intangible del servei, rebutja qualsevol intent d'estandardització de preus; amb la qual cosa només resta com a base per al pagament el que el mercat resisteixi, o més exactament, el que el client pugui pagar. Sempre que existeixi un sistema de pagaments per honoraris, aquest es basarà, almenys en part, en l'estatus econòmic del client. D'altra banda, aquesta mateixa ètica professional imposa l'obligació de prestar serveis de la mateixa qualitat, siguin quins siguin els honoraris que es rebin i en alguns casos prestar el servei sense honoraris". (Caplow, 1958: pp. 289-290). El mecanisme és bastant simple i eficaç. D'una banda el professional presta un servei que teòricament és inquantificable, d'importància vital per al client (la salut, la defensa dels tribunals, la construcció de la seva vivenda, etc.), i en ell expressa el més personal i individual dels seus coneixements tècnics. El preu es determina en funció no només del servei prestat, sinó atenent la qualificació del client, per, en teoria, si aquest no té mitjans, fer-li el mateix servei gratuïtament, i si els té fixar-li un preu més o menys proporcionat a la seva capacitat econòmica. Cal afegir que això de fer pagar més al qui més té no és formulat explícitament en cap codi ètic, al contrari, es considera lleument (és a dir, no hi ha sancions formals), però de fet és pràctica normal entre els professionals. D'aquesta forma tenim justificats la prestació de serveis professionals a un alt cost, perquè també està prevista la prestació contínua i imprescriptible d'aquests serveis a aquells que no tinguin mitjans. Com diu Raguin, "l'honorari de l'advocat s'allunya de qualsevol tarifa reglamentària. Aquest és un dels elements essencials del caràcter lliberal de la professió. És la llei de l'oferta i la demanda la que pot només establir els límits: l'advocat està subjecte al joc del mercat, suavitzat per l'ètica de confraternitat, i això pot preservar, un cop més, la seva independència". (Raguin, 1972: p. 172).

La legitimitat d'aquest honorari professional no està, pensem, en afirmacions de tipus ètic com les de Viñas. Aquest diu que "l'advocacia i la procuració, treballs molt dignes i altruistes, han de ser necessàriament retribuïts. És legítima l'aspiració de guanyar el suficient per la satisfacció de les necessitats materials i espirituals, d'aconseguir nivells de vida digna, acords amb la jerarquia de tan nobles professions". (Viñas, 1972: p. 336). Totes aquestes afirmacions són indeterminades. Les necessitats materials i espirituals, nivells de vida digna, etc., són afirmacions desproveïdes de referències concretes que poguem analitzar, tenen una validesa fàctica discutible. La legitimitat de l'honorari està més en l'aportació que aquests professionals fan a la productivitat i estabilitat del sistema, que no per causes "altruistes i dignes" de la seva funció. El professional està legitimat per rebre un honorari a partir del moment que realitza una funció i aconsegueix un treball útil a la societat. Que aquest honorari estigui qualificat en relació a altres, i que a més a més se li faci dipositar d'una mística especial, és una altra qüestió. El que ens interessa no és tant la mística com la raó d'aquesta positivitat. L'argument de Viñas, és purament valoratiu, i a més intragrupal. Les seves arrels són anteriors a aquest moment ètic en què ell se situa.

En aquesta relació directa amb el client, es poden produir certs abusos com els assenya-

lats per Blumberg. Per a ell, "la prestació de serveis jurídics es presta molt bé a aquests jocs o abusos de confiança. En general, un plomaire podrà demostrar empíricament que ha prestat un servei en netejar la canonada taponada, reparar l'aixeta que perd, i en conseqüència mereix cobrar la seva remuneració. (...) En dret, en canvi, es presenta en aquest respecte un problema especial, sigui quin sigui el nivell del professional o la seva posició en l'escala jeràrquica de prestigi. Bona part del treball jurídic és intangible, sigui perquè consisteix en unes poques paraules donades en consell, en alguna acció preventiva, en una trucada telefònica, en alguna negociació de cert tipus, en la presentació d'un formulari completat degudament, en una reunió ràpida amb un altre advocat". (Blumberg, 1971: 343). A això caldrà afegir el que sovint el client no entén, per manca de coneixements, el contingut de les gestions realitzades pel seu advocat. Aquests dos factors, units a l'anterior de control del professional sobre els seus honoraris, determina en certes ocasions l'aparició d'abusos i fregadisses en les relacions econòmiques del client amb l'avocat. Aquestes consideracions anteriors, suposen un equilibri en relació a la clientela, i també una manca de poder en el client. Si es tracta d'un gran client (una corporació, privada, per exemple) serà difícil que es donguin abusos per part de l'avocat. Més aviat ens inclinem a pensar que hi haurà límits a la seva llibertat d'honoraris, havent de fer preus "especials" que tinguin en compte el volum que aquest representa en el seu despatx.

En els serveis professionals, un aspecte important és el constituït per l'assistència gratuïta als pobres. Aquesta gratuïtat és l'alternativa al cost elevat dels serveis que normalment es presten. La imatge altruista que aquests tenen de si mateixos, és incompatible amb una prestació exclusiva de serveis als grups econòmicament poderosos. És més, la imatge es reforça amb l'existència d'aquest mecanisme gratuït. Hom és altruista no solament per la funció que s'acompleix, sinó també per la manera com s'acompleix. Tanmateix, en la nostra opinió, aquest mecanisme és justificatiu d'una posició real distinta a l'estrictament altruista.

Quan parlem de serveis gratuïts professionals (caritat professionalment organitzada) ens referim a un concepte estrictament enunciat en els codis ètics. Així la regla número 4 de les normes ètiques de la província de Buenos Aires diu que "dins la mesura de les seves possibilitats i amb subjecció a la llei i a les presents normes, l'avocat ha de prestar el seu assessorament a tota persona urgida i necessitada que ho sol·liciti, amb abstracció que sigui possible o no la seva retribució. Li està imposat en especial, com un deure inherent a l'essència de la professió, defensar gratuïtament els pobres". (Viñas, 1972: p. 153). La llei 5177 inclou "entre les obligacions de l'avocat (art. 59, inc. 2), la de patrocinar o representar els declarats pobres en els casos que la llei determini (...) cada col·legi departamental establirà el consultori gratuït per a pobres i organitzarà l'assistència jurídica d'aquests, d'acord amb el Reglament; admetent-se com a practicants en aquestes tasques els estudiants de Dret que ho sol·licitin, en nombre i condicions que estableixin els Consells Directius (molt plausible, per contribuir a la formació ètico-integral del futur advocat)". (Viñas, 1972: p. 154). També en aquest sentit la regla primera de l'Associació d'Advocats de Nova York diu que "en fixar els honoraris, els advocats han d'evitar l'estimació excessiva dels seus consells i serveis, així com avaluar-los massa poc. La capacitat del client per pagar, no pot justificar un compte excessiu i la pobresa no pot obligar a passar-li un compte menor, o no cobrar-li res. Les comandes raonables de col·legues, les seves vídues i orfes sense massa recursos, han de ser objecte d'especial i afectuosa consideració". (Viñas, 1972: p. 337).

No obstant això, i abans d'arribar a cap conclusió, hem d'aprofundir més en el tema. Referint-se a la justícia gratuïta i als passants, un advocat tan qualificat com Robert Henri subratlla que els passants tenen "al seu càrrec la tasca, ja prou pesant, de tots els actes de les actuacions judicials, de les comissions d'ofici per al correccional o criminal. Tenen també al seu càrrec les consultes gratuïtes, el treball per al seu "mestre" (...) les consultes

gratuïtes s'evacuen en el Palau de Justícia, en el secretariat de l'Ordre dels Advocats" (Henri, 1926: pp. 115-116), afegint més endavant que "els advocats surten fatigats d'aquestes sessions de varies hores com si haguessin sofert un examen de Dret, a causa de la gimnàsia mental i dels esforços de memòria a què han estat sormesos. Però el que els sap més greu, és l'haver, no diguem perdut —posat que un favor no ho és mai—, però sí esmerçat un temps preciós en aquesta obra filantròpica, quan aquest temps els manca sempre per a ells mateixos". (Henri, 1926: p. 117-118).

El diccionari enciclopèdic Espasa defineix com a Advocat defensor de pobres aquell qui es "defensa d'ofici, gratuïtament, segons un torn entre els advocats col·legiats de la demarcació en la qual el judici té lloc" (Diccionari enciclopèdic abreviat Espasa Calpe, 1954: Volum I, P. 47). Ja podem apuntar algunes conclusions del que hem analitzat fins aquí. S'estableix l'assessoria gratuïta, amb certs límits i oferint la possibilitat als joves estudiants i llicenciats de participar en ella (Argentina i França, respectivament). A Estats Units, país en el qual sobresurt el pragmatisme, no s'estableixen aquests mecanismes sinó que és la llei la que ho determina, prohibint-li a l'advocat el considerar les condicions econòmiques del seu client. El cas límit d'aquesta mentalitat és l'exemple de Robert Henri. Segons ell, assessoria gratuïta és quasi bé un favor, més que un deure professional. Favor que cal valorar i agrair degudament pels sacrificis que suposa. Es col·loca els familiars dels col·legues per sobre, fins i tot, dels mateixos pobres (Estats Units). Tot aquest conjunt de principis té un caràcter distint a l'estrictament altruista. S'afavoreix la pròpia comunitat professional abans que els estranys, fins i tot si aquests són necessitats. Aquests estranys són el camp d'experiència i aprenentatge dels futurs professionals. Són en realitat clients de segona categoria. Els millors professionals es reserven per als millors assumptes. Per als pobres tenim els joves, o també com a complement el qui la sort designi. No el més capacitat, l'especialista d'una matèria, no, el qui l'atzar determini.

Caplow afirma que "els serveis professionals resulten impossibles per a grans grups de població. Quan la demanda és molt baixa, el manteniment d'un mínim impedeix a molts clients la utilització dels serveis professionals, alhora que redueix molt fortament les rendes de la professió; quan la demanda és alta, la limitació del nombre de professionals fa que aquests abandonin les branques d'exercici menys remuneradores. Així, després de 1945, moltes comunitats importants als Estats Units es trobaren sense serveis mèdics, i molts metges de la ciutat abandonaren totalment les visites domiciliàries" (Caplow, 1958: p. 290). Rueschmeyer insisteix en aquesta hipòtesi quan sosté que els "serveis professionals són molt cars. En conseqüència, malgrat que quasi bé totes les professions sostenen l'ideal de servir tots els sectors de la població, en la clientela de les professions lliberals, les classes mitjana i superior es troben molt millor representades que les classes baixes, si els recursos fiscals o de beneficiència no es fan servir per pagar els honoraris professionals. En comparació amb la professió mèdica, aquesta tendència es veu sostinguda en les professions jurídiques per tres factors: 1) la incidència dels problemes definits com a problemes jurídics sol ser major en les classes mitjana i superior; 2) l'elasticitat de la demanda de serveis jurídics és major que en relació als serveis mèdics; 3) els fons fiscals o de beneficiència solen ser distribuïts amb més generositat per atendre problemes mèdics que jurídics". (Rueschmeyer, 1971: pp. 284-285). Des d'un punt de vista fàctic, senyala també Rueschmeyer citant Hurst que "el 1938, quasi les tres quartes parts de totes les famílies als Estats Units comptaven amb ingressos anuals situats entre 500 i 2.500 dòlars, amb un promig de 1.300 dòlars. Aquestes famílies pagaven, per terme mitjà, 60 dòlars al servei mèdic i menys d'un dòlar per serveis jurídics. Està clar, doncs, que els advocats extreuen els seus honoraris en gran mesura dels grups d'ingressos més elevats, que només abasta el 13 % de les famílies d'Estats Units. La massa de la població pràcticament manca de contacte amb l'advocat, en una relació de clientela". (Hurst, 1950: p. 289). Això pot significar que no hi ha interessos reclamables jurídicament en la classe baixa, o bé que si hi són no poden

fer-ho, perquè son excessivament cars els serveis professionals. Tot sembla apuntar la segona alternativa.

Un exemple suficientment aclaridor, i per a nosaltres definitiu, és l'ofert pel sistema judicial francès. A França està previst que el Tresor avanci una quantitat per cobrir les despeses dels testimonis, experts, transports i desplaçaments, etc., si bé al final del judici recupera aquesta quantitat, o bé a càrrec de l'adversari si és condemnat a les costes, o sobre el demandant si perd el judici. Hi ha un tribunal que selecciona d'entre els casos que se li presenten els que estan suficientment fonamentats, excloent els altres. Aquesta exclusió no es fa per raons concretes, sinó per motius que cada tribunal estableix prèviament. Com subratlla Raguin, la proporció de "peticions acceptades pels despatxos d'assistència no ha variat: la meitat només és acceptada. El 1935 hi va haver 66.000 admissions; el 1947, 42.000, i a partir de 1960, el nombre d'admissions en primera instància s'ha estabilitzat al voltant de 30.000. Podem considerar que el 6 % dels litigants es beneficien de l'assistència jurídica (...)". (Raguin, 1972: p. 173). Amb la reforma que s'efectuà el 1971 la situació canvià. S'establiren unes indemnitzacions a càrrec de l'Estat, que cobrien en part les despeses que els advocats tenen quan defenen d'ofici (200 francs per als assumptes de primera instància, 300 en el tribunal d'apel·lació, 400 en els superiors i 500 en la casació). Malgrat l'avenç que aquestes mesures suposen, hom està encara lluny d'una justícia gratuïta.

El fet que el justiciable sàpiga que si perd haurà de retornar els diners que el judici hagi costat, és un inconvenient que allunyarà molts de la mera sol·licitud. Fins i tot si tenen possibilitats, perquè només un estudi tècnic-jurídic de cada problema determinarà les possibilitats d'acord amb la llei de cada cas. La participació dels joves advocats, durant el període de pràctica, en aquesta tasca també és simptomàtica del caràcter residual que per a la justícia francesa té l'assistència gratuïta. Això és el que duu Raguin a dir que "la justícia per als pobres no és la mateixa que la justícia per als rics. El règim d'assistència jurídica ho prova. Els despatxos d'assistència judicial són tribunals sense garanties jurídiques, posat que rebutgen aquells processos que no els semblin seriosos. A més els advocats no són pagats, i fan les seves primeres pràctiques en aquests assumptes". "La major part de les vegades es rep el sumari al final del procediment" (Pleven)." (...) (Raguin, 1972: pp. 177-184).

En aquestes condicions, per tant, la hipòtesi que nosaltres defensem, és que la justícia d'aquesta naturalesa és una justícia residual. El caràcter privilegiat dels professionals jurídics, s'afirma pel seu altruisme funcional, i s'enforteix per mitjà d'aquests mecanismes de justícia gratuïta. En realitat, i per a nosaltres, l'assessoria gratuïta és una necessitat funcional del sistema judicial, en la mesura que, sense destorbar el seu funcionament, permet que els individus s'integrin millor en ell, atès que institucionalment i formalment aquesta assessoria i justícia gratuïta està garantitzada a tots. Realment després els professionals serveixen una minoria qualificada econòmicament, però els casos més extrems (els judicials) tenen ja un context "altruista" en el qual emmarcar-se. És a dir, i com a hipòtesi general, l'advocacia no exerceix realment una professió altruista, sinó al contrari una professió al servei d'interessos econòmics concrets la individualització dels quals és empíricament verificable. L'assistència gratuïta institucionalitzada, és la via de legitimació grupal i social d'aquest aparent i teòric desinterès.

BIBLIOGRAFIA

- BLUMBERG, ABRAHAM S., "El ejercicio de la profesión de abogado como un juego de confianza", pp. 337-348 en Vilhelm Aubert, *Sociología del Derecho* (Caracas: Tiempo Nuevo, 1971).
- CAPLOW, THEODORE, *Sociología del Trabajo* (Madrid: Instituto de Estudios Políticos, 1958).
- CORRADI, EGISTO, *L'avvocato* (Firenze: Vallecchi, 1966).
- DAHRENDORF, RALF, *Las clases sociales y su conflicto en la sociedad industrial* (Madrid: Rialp, 1970).
- GIOVANNINI, PAOLO, "La professione di avvocato in una fase di transizione", *Sociología, revista de estudios sociales*, any III, núm. 3 (1969).
- GONZALEZ SEARA, LUIS, "La independencia de las profesiones liberales", *Revista Instituto Estudios Políticos*, núm. 113-114 (1960) pp. 147-158.
- HENRI, ROBERT, *El abogado* (1926).
- PARSONS, TALCOTT, "Consideraciones de un sociólogo sobre la profesión legal", pp. 319-332 en Talcott Parsons, *Ensayos de Teoría Sociológica* (Buenos Aires: Paidós, 1967).
- POUND, ROSCOE, *The lawyer from antiquity to modern times* (St. Paul, Minnessota: West Publishing Co., 1953).
- PRANDSTRALLER, GIAN PAOLO, *Gli avvocati italiani* (Milano: Edizioni di Comunità, 1967).
- RAGUIN, CATHERINE, "L'indépendance de l'avocat", *Sociologie du travail*, núm. 2/72 (1972): 164-184.
- RUESCHEMEYER, DIETRICH, "Abogados y médicos: comparación de dos profesiones", pp. 279-290 en Vilhelm Aubert, *Sociología del Derecho* (Caracas: Tiempo Nuevo, 1971).
- VIÑAS, RAUL HORACIO, *Ética y derecho de la abogacía y procuración* (Buenos Aires: Pannedille, 1972).